УДК: 336.717.061

Фостяк І. В.,
igorfostiak@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-2480-9821,
здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Анотація. *У статті запропоновано трактування сутності НФУ як суб'єктів фінансового ринку, надавачів послуг, які не є банками, діють на основі ліцензії, внесені до Реєстру фінансових посередників, надають одну або декілька фінансових послуг в межах основного виду діяльності на засадах клієнтоорієнтованості, безпеки й ризик-орієнтованого підходу. Визначено новітні підходи до регулювання НФУ, які базуються на прозорості, прибутковості, оцінці ризиків, імплементації до вимог ЄС, орієнтації на принципи ESG, засади сталого розвитку та фінансової інклюзії. Запропоновано розробку організаційно-економічних засад діяльності НФУ з врахуванням основних напрямів трансформаційних змін, новітніх регуляторних вимог від НБУ та НКЦПФР, під які підпадають суб'єкти регулювання та механізми проведення цих змін у їх функціонуванні. Удосконалено організаційні засади функціонування НФУ з врахуванням нормативно-правових основ та меж їх діяльності, вимог до реєстрації, ліцензування, внутрішньої структури установ, організаційно-правових форм діяльності, корпоративного управління, звітності й транспарентності структури власності, аспектів впровадження RegTech та FinTech для здійснення нагляду з боку регулятора. Економічні засади розглянуто в контексті забезпечення фінансової стійкості та надійності установ, їх платоспроможності, ефективної діяльності та клієнтоорієнтованості, орієнтації на засади сталого розвитку та фінансової інклюзії. Систематизовано економічні засади функціонування НФУ за такими напрямами: формування капіталу та регулювання його достатності, дотримання пруденційних економічних нормативів, формування резервів та фондів, впровадження ризик-орієнтованого управління, фінансовий моніторинг, захист прав споживачів, клієнтоорієнтованість, впровадження ESG-принципів, засад сталого розвитку та інклюзивних страхових послуг, антикризове управління та реорганізаційні процедури. Важливими чинниками підвищення ефективності діяльності НФУ є удосконалення регуляторних та наглядових технологій, посилення вимог до діяльності учасників, цифровізація фінансових послуг та гармонізація вітчизняного законодавства до стандартів ЄС.*

Ключові слова: небанківська фінансова установа, регулятор діяльності НФУ, страхова компанія, ломбард, кредитна спілка, фінансова компанія.

Fostiak I. V.,
igorfostiak@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-2480-9821,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS OF THE FUNCTIONING OF NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS

Abstract. *The article proposes an interpretation of the essence of non-bank financial institutions (NBFIs) as financial market participants and service providers that are not banks. These entities operate under a license, are included in the Register of Financial Intermediaries, and provide one or more financial services as their primary business activity, guided by principles of client-centricity, security, and a risk-based approach. The study outlines modern approaches to the regulation of NBFIs, which are grounded in transparency, profitability, risk assessment, alignment with EU requirements, and a focus on ESG principles, sustainable development, and financial inclusion. It proposes a framework for the organizational and economic foundations of NBFI operations, accounting for key transformational shifts, new regulatory requirements issued by the National Bank of Ukraine (NBU) and the National Securities and Stock Market Commission (NSSMC), and the mechanisms for implementing these changes. The organizational framework for NBFI operations has been refined to address legal and regulatory boundaries, requirements for registration and licensing, internal institutional structure, legal forms of incorporation, corporate governance, reporting, ownership transparency, and the integration of RegTech and FinTech to facilitate regulatory supervision. The economic foundations are examined in the context of ensuring the financial stability, reliability, and solvency of these institutions, as well as their transparency, operational efficiency, client-centricity, and commitment to sustainable development and financial inclusion. The economic foundations for the operation of non-bank financial institutions (NBFIs) are systematized across the following areas: capital formation and the regulation of capital adequacy; compliance with prudential economic ratios; the establishment of reserves and funds; the implementation of risk-based management; financial monitoring; consumer*

© Фостяк І. В.

protection; a client-centric approach; the adoption of ESG principles, sustainable development frameworks, and inclusive insurance services; as well as crisis management and reorganization procedures. Key factors for enhancing the operational efficiency of NBFIs include the improvement of regulatory and supervisory technologies, the strengthening of requirements for market participants, the digitalization of financial services, and the harmonization of domestic legislation with EU standards.

Key words: non-bank financial institution, regulator of non-bank financial institution activities, insurance company, pawnshop, credit union, financial company.

JEL Classification: G23, G28
DOI: https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-88-23

Постановка проблеми. Новітні виклики і загрози зумовили зміну існуючої парадигми функціонування як глобальної, так і вітчизняної фінансової екосистеми. Проблеми безпекового характеру, активізація трансформаційних та науково-технічних процесів, модернізаційних та інституційних перетворень посилили функціональну значимість фінансових інституцій у зміцненні та відновленні економічного потенціалу країни. Вагоме місце у цих процесах належить небанківським фінансовим установам (НФУ), функціонування яких в умовах воєнних викликів потребує переорієнтації існуючих підходів з урахуванням посилених регуляторних вимог та адаптації організаційно-економічних засад діяльності до глобальних трансформаційних змін. НФУ мають різноманітні бізнес-моделі функціонування, надають специфічні фінансові послуги, які залежать від типу суб'єкта господарювання та характеру взаємовідносин з учасниками фінансового ринку. Війна не лише внесла корективи у існуючі бізнес-моделі функціонування НФУ, але й поглибила проблеми забезпечення довіри, прозорості діяльності, стійкості до криз. Важливими чинниками підвищення ефективності діяльності НФУ є удосконалення регуляторних та наглядових технологій, посилення вимог до діяльності учасників, цифровізація фінансових послуг, гармонізація вітчизняного законодавства до стандартів ЄС.

НФУ виконують важливі функції у процесах перерозподілу фінансових ресурсів. Їх ефективна діяльність сприяє розширенню доступу населення і бізнесу до фінансових послуг, розвитку підприємницької активності, підвищенню рівня фінансової інклюзії. Водночас функціонування НФУ супроводжується низкою системних проблем, пов'язаних із недостатньою капіталізацією окремих учасників ринку, обмеженістю доступу до фінансових ресурсів, нерівномірністю розвитку окремих сегментів, підвищеним рівнем ризиків, технологічними викликами та необхідністю удосконалення корпоративного управління. За таких умов актуалізується потреба в розробці організаційно-економічних засад діяльності НФУ, які б враховували їх цільову спрямованість, існуючі регуляторні вимоги, клієнтоорієнтованість, ефективність та пріоритети відновлення й зміцнення економічного потенціалу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспектам функціонування НФУ приділено значну увагу у дослідженнях вітчизняних та закрдонних учених. Зокрема, Gianfrate G. та Lorenzato G. розглядають стимулювання участі НФУ у "зелених" інвестиціях та доводять, що більшість НФУ мають ідеальні позиції для спрямування розподілу корпоративного капіталу на більш стале використання [1]. Таке дослідження обґрунтовує важливість впровадження у діяльність НФУ засад сталого розвитку та принципів ESG. Banerjee R., Hofmann B., Xuan D. та Pinter G. аналітично доводять, що кількісне зростання небанківських фінансових установ має дуальні наслідки для грошово-кредитної політики, оскільки розширення сектору НФУ посилює невизначеність у механізмі трансмісії грошово-кредитної політики, оскільки цей процес може як послаблювати, так і посилювати її вплив. При цьому зростання невизначеності щодо механізму трансмісії зумовлене структурними змінами у фінансовій системі [2]. Egemen E. та Wooldridge Ph. дослідили операційну діяльність НФУ на ринку державних облігацій і довели, що структура маркетмейкерства на ринках державних облігацій змінилася від банкоцентричної моделі до гібридної, в якій небанківські фінансові установи відіграють важливу роль поряд з банками [3]. Weigandi I. розкрив теоретичні основи щодо сутності та ролі НФУ в розширеній банківській системі в контексті висвітлення функціональної таксономії, запропонував власні критерії їх класифікації [4]. Michell J. здійснив теоретичне осмислення небанківського фінансового посередництва та відзначив, що значну його частину можна розглядати як продовження діяльності комерційних банків у частині управління зобов'язаннями, дисконтування цінних паперів та оптимізації розрахунків [5]. Hiroshi O., Kobayashi E. та Sugihara Y. представили дослідження останніх тенденцій у сфері небанківського фінансового посередництва, узагальнили правові ініціативи, спрямовані на підвищення його стійкості. За висновками учених, у структурі НФУ частка інвестиційних фондів суттєво зросла, тоді як традиційно цей сектор складався переважно зі страхових компаній та пенсійних фондів [6]. Schuermann T. та Scheicher M. представили дослідження зростання системної важливості НФУ. Рада з фінансової стабільності створила загальносистемну систему моніторингу, яка

спрямована на дослідження впливу системного ризику з боку НФУ та зниження вразливості [7]. Дзюба Ж., Левченко О., Кочубей Л., Домашенко О., Щеглова К., Пилипець А. дослідили фінансові, цифрові та правові механізми забезпечення регуляторної відповідності в НФУ, здійснили оцінку фінансової трансформації та пруденційного дотримання обраних сегментів українських НФУ, представили систематизацію регуляторних вимог, розробили інтегровану систему, яка пов'язує фінансові, цифрові, правові, управлінські та професійні механізми [9].

Постановка завдання. Мета статті полягає в удосконаленні організаційно-економічних засад функціонування небанківських фінансових установ в умовах трансформаційних змін у їх регулюванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації фінансових ринків зростає роль НФУ як активних їх суб'єктів, які надають широкий спектр кредитних та інвестиційних послуг, акумулюють понад половину активів фінансового сектору в єврозоні. Такі НФУ різняться структурно, функціонально та операційно, формують різноманітні бізнес-моделі діяльності, мають тісний взаємозв'язок з банківською системою, впливають на виникнення системних кризових явищ і загроз, що зумовило появу посилених регуляторних вимог з врахуванням ієрархії у підпорядкуванні. Водночас взаємозв'язки з банками, суб'єктами економіки та міжнародна співпраця вимагають глобального та загальносистемного підходу до моніторингу ризиків їх діяльності. Отже, новітні вимоги до регулювання діяльності НФУ ґрунтуються на прибутковості, ризик-орієнтованості та імплементації нормативно-правових актів до вимог ЄС.

У контексті теоретичного дискурсу доцільно відзначити неоднозначність підходів у розкритті сутності, структуризації та організаційно-економічних засадах функціонування НФУ.

На думку Gianfrate G. та Lorenzato G., НФУ – це фінансова установа, яка не має повної банківської ліцензії, не перебуває під наглядом банківського регулятора та охоплює послуги таких посередників, як страхові компанії, компанії з управління активами, брокерів, маркет-мейкерів та фінансових консультантів [1]. Важливою є позиція учених щодо ідентифікації НФУ за критерієм відмінності від банків, особливими правилами ліцензування та структурними елементами.

Учені Banerjee R., Hofmann B., Xuan D. та Pinter G. провели дослідження структури НФУ і виділили три основні їх групи: страхові компанії та пенсійні фонди, інвестиційні фонди (зокрема, пайові інвестиційні фонди, біржові інвестиційні фонди, фонди грошового ринку та хедж-фонди), а також небанківські кредитори, зокрема фінансові компанії [2]. Такий підхід авторів засвідчує, що сфера діяльності НФУ є різноманітною, охоплює широкий спектр учасників із різними бізнес-моделями функціонування.

Систематизацію за критеріями суб'єктності НФУ представили науковці Egemen E. та Wooldridge Ph., які вважають, що їх можна класифікувати за трьома основними групами: кінцеві інвестори, арбітражери та постачальники ліквідності, окремі з яких виконують більш як одну із цих функцій. Ступінь участі різних типів НФУ залежить від розміру та ліквідності ринку, ризику й дохідності державних облігацій, а також наявності можливостей для арбітражу. До НФУ, що діють на ринках державних облігацій як кінцеві інвестори, належать пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди, органи управління резервами, суверенні фонди добробуту та біржові інвестиційні фонди [3].

Weigandi I. проаналізував ступінь інтегрованості НФУ з банківською системою та представив їх систематизацію з виокремленням 3 основних критеріїв: 1) кредитування без використання левериджу, коли НФУ пасивно приймають створені банками депозити та використовують їх для придбання фінансових активів; 2) кредитування з використанням левериджу, коли НФУ позичають кошти у фінансових установ для надання кредитів; 3) трансформація фінансування банків, коли НБУ реструктуризують зобов'язання банків за допомогою таких інструментів, як репо або сек'юритизація [4].

Такої ж думки дотримується Michell J. й зазначає, що НФУ є частиною розширеної банківської системи, яка не лише відкриває нові канали для створення, обігу та вилучення з обігу грошей, але й функціонує як доповнення поруч із банками [5]. Отже, зарубіжні учені акцентують на тісному зв'язку між банківськими й небанківськими установами та відносять НФУ структурно до розширеної банківської системи. Така позиція важлива для оцінювання взаємозв'язку між банками та парабанківською системою, проте потребують уточнення відмінності в операційній діяльності, функціональному призначенні та регуляторних вимогах до усіх надавачів небанківських фінансових послуг.

Hiroshi O., Kobayashi E. та Sugihara Y. вважають, що небанківське фінансове посередництво (НФП) – це узагальнюючий термін, який описує фінансові установи, які не належать до категорії установ, що залучають депозити (банків), центральних банків або державних фінансових установ. Ця сфера охоплює широкий спектр підсекторів, зокрема страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, фінансові компанії та брокерів-дилерів тощо. НФП активно займаються трансформацією ліквідності, трансформацією строковості або інвестуванням із використанням фінансового важеля (левериджу) [6].

Schuermann T. та Scheicher M. зазначають, що чим більша та складніша екосистема НФУ, тим важливішими стають банки і тим вища залежність між цими установами під час кризи [7]. Це підтверджує вплив НФУ на фінансову екосистему, існуючі типи криз та необхідність розробки особливих засад регулювання з врахуванням типу послуг, суспільної важливості, впливу на макроекономічну стабільність.

Відповідно до Регламенту Ради (ЄС) № 2223/96.1 до НФУ належать інші фінансові

посередники, страхові компанії та пенсійні фонди, які переважно займаються фінансовим посередництвом шляхом взяття на себе зобов'язань у формах, відмінних від валюти, депозитів та/або близьких замінників депозитів від інституційних одиниць [8]. Варто зазначити, що даний регламент декларує структуру інших фінансових установ, яка охоплює: фінансові установи, що займаються сек'юритизацією активів, дилерів цінних паперів та похідних фінансових інструментів (що працюють за власний рахунок), НФУ, які займаються кредитуванням, центральні клірингові контрагенти, спеціалізовані фінансові установи (наприклад, установи, що надають венчурний капітал). Таким чином, у системі небанківського фінансового посередництва функції банків розподіляються між різними суб'єктами та не мають депозитного залучення фінансових ресурсів. Отже, відповідно до нормативно-правових актів ЄС НФУ займаються фінансовим посередництвом, за винятком залучення депозитів.

Отже, НФУ – це суб'єкти фінансового ринку, надавачі послуг, які не є банками, діють на основі ліцензії, внесені до Реєстру фінансових посередників, надають одну або декілька фінансових послуг в межах основного виду діяльності на засадах клієнтоорієнтованості, безпеки й ризик-орієнтованого підходу.

НФУ як суб'єкти фінансового ринку трансформують свою діяльність відповідно до нових регуляторних вимог, пов'язаних із розміром капіталу, ризиками, платоспроможністю, достатністю сформованих фондів для покриття виплат, моніторингу та оцінювання ризиків, впливу на банківську та фінансову системи. За таких умов виникає необхідність обґрунтування організаційно-економічних засад діяльності НФУ.

Дослідження фінансової стабільності НФУ, проведене вітчизняними ученими, довело, що механізм передавання ризиків залежить від структури фінансування, каналів ліквідності, рівня фінансового важеля (левериджу), взаємопов'язаності установ та їх здатності поглинати збитки в умовах стресу. Науковцями було розроблено п'ятиелементну модель, яка пов'язує фінансово-пруденційну оцінку, цифровий моніторинг, внутрішню правову імплементацію, управління та професійну компетентність [9]. Підтримуючи даний підхід науковців, варто зазначити, що такий напрям трансформації діяльності НФУ, як "прибутковість-ризик", недостатньо врахований.

При розробці організаційно-економічних засад діяльності НФУ необхідно враховувати основні напрями трансформаційних змін у їх діяльності, новітні регуляторні вимоги від НБУ та НКЦПФР та механізми проведення організаційних та економічних змін у їх функціонуванні з врахуванням ефективності, прозорості, імплементації до вимог ЄС та орієнтації на принципи ESG, засади сталого розвитку й фінансової інклюзії (рис. 1).

Організаційні засади функціонування НФУ – це нормативно-правові основи та межі їх діяльності, вимоги до реєстрації, ліцензування, внутрішньої структури установ, організаційно-правових форм діяльності та корпоративного управління, звітності й транспарентності структури власності, аспектів впровадження RegTech та FinTech для здійснення нагляду з боку регулятора.

В умовах сьогодення діяльність НФУ регулюють НБУ та НКЦПФР. У межах реалізації проєкту "спліт" з 2020 р. НБУ став регулятором страхових компаній, кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів, а НКЦПФР регулює діяльність недержавних пенсійних та інших посередників на ринку капіталу.

В організаційному аспекті нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів небанківського фінансового посередництва залишається секторальним, що відповідає європейській регуляторній практиці. Зокрема, для подолання певних специфічних ризиків, що виникають у деяких основних секторах НФУ, було прийнято низку директив та регламентів ЄС, що застосовуються до певних НФУ та включають окремі макропруденційні інструменти, спрямовані на пом'якшення накопичення системного ризику. Що стосується регулювання страхового ринку, то основними Директивами є:

- Solvency II (Solvency II Directive-2009/138/EC) – фундаментальний документ для страхового сектору. Встановлює жорсткі вимоги до достатності капіталу (на основі ризиків), корпоративного управління та прозорості страховиків.

- IDD (Insurance Distribution Directive (IDD) - 2016/97/EU) – Директива про розподіл страхових послуг, що регулює діяльність страхових брокерів та агентів з метою захисту клієнтів.

- IORP II (Directive 2016/2341) – регулює діяльність недержавних (інституційних) пенсійних фондів.

- Motor Insurance Directive (Directive (EU) 2021/2118 від 24 листопада 2021 року) змінює попередню Директиву 2009/103/ЕС щодо страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Рис. 1. Організаційно-економічні засади функціонування небанківських фінансових установ
Джерело: авторська розробка.

Гармонізація вітчизняного законодавства у сфері страхування до вимог ЄС закладена у Законі України "Про страхування" від 18.11.2021р. № 1909-IX, постановах НБУ від 29.12.2023р. № 201 "Про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика", від 27.12.2023р. № 194 "Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика" та ін.

На фінансовому ринку кредитні спілки та ломбарди належать до установ, які надають споживчі кредити фізичним особам та інші види кредитів виключно членам кредитної спілки. Основними Директивами, які регулюють їх діяльність в ЄС, є Директива (ЄС) 2023/2225 про споживчі кредитні договори (CCD2), яка набуває повноцінного застосування з 20 листопада 2026 року (замінюючи стару Директиву 2008/48/ЕС), Директива про продаж товарів (SGD) 2019/771, яка регулює правила торгівлі, зокрема вживаними товарами, Директива 2005/29/ЕС про несправедливі комерційні практики, яка забороняє ломбардам приховувати реальну вартість заставних послуг чи умов викупу речей. В Україні створено законодавчу та нормативну базу їх функціонування, яка відповідає європейським практикам та базується на Законі України "Про кредитні спілки" від 14.07.2023р. № 3254-IX, "Про споживче кредитування" від 15.11.2016р. № 1734-VIII, постановах Правління НБУ від 02.02.2024р. № 14 "Положення про порядок регулювання діяльності кредитних спілок в Україні", від 02.02.2024р.

№ 15 “Про затвердження Положення про вимоги до системи управління кредитною спілкою”, від 27.12.2023р. № 192 “Про затвердження Положення про пруденційні вимоги до фінансових компаній” та ін.

Недержавні пенсійні фонди як структурний елемент третього рівня накопичувальної складової пенсійної системи регулюються в ЄС низкою документів, зокрема Директив:

- Директива IORP I (Occupational Pension Funds Directive (IORP) - 2003/41/EC) – заклала базові принципи інвестування пенсійних активів та вимоги до стабільності;

- Директива IORP II (Recast of the Occupational Pension Funds Directive (IORP) - 2016/2341/EU) – акцентує на посиленні контролю та прозорості за діяльністю недержавних пенсійних фондів;

- Регламент PEPP (Pan-European Personal Pension Product Regulation (PEPP) - 2019/1238/EU) – відображає накопичувальний характер ІІІ рівня пенсійної системи та його персоніфіковану складову.

Закони України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003р. № 1057-IV, “Про фінансові послуги та фінансові компанії” від 14.12.2021р. № 1953-IX заклали законодавчі основи діяльності НФУ та добровільного накопичувального пенсійного забезпечення, що відображає процес імплементації до вимог ЄС.

Секторальний підхід до створення, ліцензування, реєстрації в Державному реєстрі фінансових установ стосується усіх суб’єктів регулювання з боку НБУ з чітким регламентуванням видів ліцензій та фінансових послуг, які надаються споживачам. В організаційному аспекті страхові компанії функціонують у формі АТ або ТДВ та підлягають ліцензуванню як суб’єкти ризикового страхування (non-life) та страхування життя (life) в розрізі 18 класів страхування. Кредитні спілки як неприбуткові організації кооперативного типу можуть отримувати від НБУ спрощені та стандартні ліцензії, які передбачають надання кредитів, а залучення коштів на засадах повернення у своїх членів – лише за наявності стандартної ліцензії. Ломбарди як фінансові установи у формі АТ, ТОВ та ТДВ на підставі ліцензії можуть надавати кредити фізичним особам під заставу, а також оцінювати й реалізовувати предмети застави у разі невиконання договірних умов. Фінансові компанії як посередники у формі АТ, ТОВ та ТДВ отримують єдину універсальну ліцензію на діяльність, у межах якої надають кредити, факторинг, фінансовий лізинг, надання гарантій тощо.

Організаційні засади створення та функціонування НФУ визначають також особливості організації нагляду з боку НБУ, корпоративного управління та формування звітності, її достовірності та відкритості, що вимагає використання RegTech та FinTech.

Економічні засади функціонування НФУ спрямовуються на забезпечення прибутковості та фінансової стійкості установ, їх платоспроможності, захисту коштів клієнтів, надання їм фінансових послуг у вигляді страхового захисту, кредитних й інвестиційних ресурсів, фінансових активів та інших.

До економічних засад функціонування НФУ доцільно віднести: формування капіталу та регулювання його достатності, дотримання пруденційних економічних нормативів. НБУ встановив на законодавчому рівні мінімальні вимоги до формування статутного капіталу страхових і фінансових компаній, ломбардів. Зокрема, його величина для страховика, який займається ризиковими видами страхування, – 32 млн грн, компаній страхування життя – 48 млн грн. Мінімальні вимоги до капіталу кредитної спілки не встановлюються в абсолютному значенні, а визначаються співвідношенням власного капіталу до загальних зобов’язань у розмірі не менше 10%. Ломбард як фінансова установа кредитного характеру повинна відповідно до законодавства Законом України “Про фінансові послуги та фінансові компанії” формувати мінімальний розмір статутного капіталу не менше 1 млн грн для установ, які надають ломбардні кредити, та не менше 5 млн грн при розширеному переліку послуг [10]. Фінансові компанії, які надають послуги кредитування, факторингу, фінансового лізингу, платіжні послуги та торгівлю валютними цінностями, формують мінімальний розмір статутного капіталу не менше 5 млн грн, при наданні гарантій – не менше 10 млн грн. При визначенні достатності капіталу страховиків, кредитних спілок та ломбардів НБУ використовує пруденційні нормативи, які відображають механізми розрахунку регулятивного капіталу, активів, зважених за ризиком, достатності капіталу, ліквідності, ризиків тощо.

В умовах посилення регуляторних вимог важливими економічними засадами діяльності НФУ залишається впровадження ризик-орієнтованих підходів до управління, захисту інтересів клієнтів, впровадження ESG-принципів, інклюзивних страхових послуг, засад сталого розвитку, антикризових інструментів і реорганізаційних процедур, прозорості умов надання послуг, розкриття повної вартості фінансових продуктів тощо. Інструменти регулювання для інших сегментів екосистеми НФУ здебільшого мають мікропруденційний характер і застосовуються на постійній основі. До них належать вимоги до капіталу та ліквідності, обмеження щодо великих ризиків (експозицій), а також обмеження сфери певної діяльності [11].

Варто зазначити, що обмеження щодо рівня кредитного плеча (левериджу) застосовуються до більшості НФУ, зокрема й до відкритих інвестиційних фондів. Переважно йдеться про обмеження балансового левериджу, який діє на постійній основі. Однак такі інструменти зазвичай не охоплюють певні види позабалансового або синтетичного левериджу, що виникає, наприклад, через операції РЕПО та похідні фінансові інструменти. У таких випадках основним засобом стримування зростання левериджу часто слугують інші інструменти – зокрема, вимоги до маржі або стандарти управління кредитним ризиком контрагента.

Екологічні, соціальні та управлінські аспекти стали концепцією для НФУ щодо досягнення засад сталого розвитку в контексті реалізації програм зеленого фінансування, корпоративної соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Для НФУ застосування ESG-принципів сприяє підвищенню ефективності, інвестиційної привабливості й високій ринковій кон'юнктурі. В аспекті удосконалення регулювання НФУ з позицій реалізації ESG-принципів доцільно враховувати такі документи ЄС:

- EU Taxonomy Regulation (2020/852) – це таксономія з переліком класифікаційних ознак економічної діяльності, яка вважається екологічно сталою;

- SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation – регламент, який вимагає від фінансових посередників розкриття інформації про інтеграцію ESG-ризиків в інвестиційні рішення;

- CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) – директива, яка зобов'язує НФУ формувати звітність про фінансову стабільність.

Отже, організаційно-економічні засади функціонування небанківських установ, які структурно охоплюють різноманітних за операційним та функціональним спрямуванням надавачів фінансових послуг, трансформують свою діяльність з врахуванням нових регуляторних вимог та імплементації нормативно-правової бази до вимог ЄС на засадах транспарентності, прибутковості й ризиковості, орієнтації на сталий розвиток і фінансову інклюзію.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. НФУ як надавачі різноманітних фінансових послуг у сфері страхування, інвестування, ломбардного та іншого кредитування, управління фінансовими активами займають важливе місце у фінансовій екосистемі та різняться структурно, операційно та функціонально. З огляду на це дослідження суті та організаційно-економічних засад функціонування НФУ має теоретичне й прикладне значення. Запропоновано НФУ розглядати як суб'єктів фінансового ринку, надавачів послуг, які не є банками, діють на основі ліцензії, внесені до Реєстру фінансових посередників, надають одну або декілька фінансових послуг в межах основного виду діяльності на засадах клієнтоорієнтованості, безпеки й ризик-орієнтованого підходу. Новітні підходи до регулювання діяльності НФУ зумовили необхідність визначення організаційних та економічних засад їх функціонування. Організаційні засади функціонування НФУ – це нормативно-правові основи та межі їх діяльності, вимоги до реєстрації, ліцензування, внутрішньої структури установ, організаційно-правових форм діяльності та корпоративного управління, звітності й транспарентності структури власності, аспектів впровадження RegTech і FinTech для здійснення нагляду з боку регулятора. Економічні засади спрямовані на забезпечення фінансової стійкості та надійності установ, їх платоспроможності, транспарентності, ефективної діяльності, клієнтоорієнтованості, орієнтації на сталий розвиток і фінансову інклюзію.

Подальші дослідження у даному напрямі повинні стосуватися розробки методики комплексного оцінювання ефективності діяльності НФУ, що дозволить ідентифікувати стан та рівень їх розвитку та розробити стратегії для подальшого функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gianfrate G. and Lorenzato G. Stimulating Non-Bank Financial Institutions' Participation in Green Investments. *ADBI Working Paper*. 2018. No. 860. Tokyo: Asian Development Bank Institute. URL: https://www.adb.org/publications/stimulating-non-bank-financial-institutions-participation-green-investments.
2. Banerjee R., Hofmann B., Xuan D. and Pinter G. The rise of non-bank financial institutions: implications for monetary policy. *BIS Bulletin*. 2025. No 116. URL: https://www.bis.org/ publications/bulletin-116-rise-non-bank-financial-institutions-implications-monetary-policy.pdf.
3. Egemen E. and Wooldridge Ph. Non-bank financial institutions and the functioning of government bond markets. *BIS Papers*. 2021. No 119. November. URL: https://www.bis.org/publications/paper-119-non-bank-financial-institutions-and-functioning-government-bond-markets.pdf.
4. Weigandi I. Non-Bank Financial Institutions in the Extended Banking System: A Functional Taxonomy. *Review of Political Economy*. 2025. No 37(5). P. 1937-1961. DOI: https://doi.org/10.1080/09538259.2025.2590174.
5. Michell J. Theorising Non-Bank Financial Intermediation. *Review of Keynesian Economics*. 2024. No 12 (2). P. 181-196. DOI: https://doi.org/10.4337/roke.2024.02.04.
6. Hiroshi O., Kobayashi E. and Sugihara Y. Recent Developments in Non-Bank Financial Intermediation and Initiatives to Enhance Its Resilience. *Bank of Japan Review*. 2025. Series 25-E-6. URL: https://www.boj.or.jp/en/research/wps_rev/rev_2025/data/rev25e06.pdf.
7. Schuermann T. and Scheicher M. Do We Still Need Banks? The Evolution of Bank Intermediation since the Global Financial Crisis. 2025. January 24. DOI: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5135742.
8. Muller P., Bishop Gr., Devnani Sh., Lewis M. and Ladher R. Non-bank financial institutions: Assessment of their impact on the stability of the financial system. European Commission. 2012. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2012/pdf/ecp472_en.pdf.
9. Dryha Zh., Levchenko O., Kochubei L., Domashenko O., Shcheglova K., Pylypets A. Financial, digital and legal mechanisms for regulatory compliance in non-bank financial institutions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2026. Vol. 4(69), 2026. P. 81-102. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.69.2026.5278.

10. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 17. С. 95. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text.

11. Enhancing the Resilience of Non-Bank Financial Intermediation Progress. 2024. July 22. The Financial Stability Board. URL: https://www.fsb.org/uploads/P220724-2.pdf.

REFERENCES

1. Gianfrate G. and Lorenzato G. (2018), Stimulating Non-Bank Financial Institutions' Participation in Green Investments, *ADBI Working Paper*, no. 860, Asian Development Bank Institute, Tokyo, available at: https://www.adb.org/publications/stimulating-non-bank-financial-institutions-participation-green-investments.

2. Banerjee R., Hofmann B., Xuan D. and Pinter G. (2025), The rise of non-bank financial institutions: implications for monetary policy, *BIS Bulletin*, no. 116, available at: https://www.bis.org/publications/bulletin-116-rise-non-bank-financial-institutions-implications-monetary-policy.pdf.

3. Egemen E. and Wooldridge Ph. (2021), Non-bank financial institutions and the functioning of government bond markets, *BIS Papers*, no. 119, November, available at: https://www.bis.org/publications/paper-119-non-bank-financial-institutions-and-functioning-government-bond-markets.pdf.

4. Weigandi I. (2025), Non-Bank Financial Institutions in the Extended Banking System: A Functional Taxonomy, *Review of Political Economy*, no. 37(5), p. 1937-1961. DOI: https://doi.org/10.1080/09538259.2025.2590174.

5. Michell J. (2024), Theorising Non-Bank Financial Intermediation, *Review of Keynesian Economics*, no. 12 (2), p. 181-196. DOI: https://doi.org/10.4337/roke.2024.02.04.

6. Hiroshi O., Kobayashi E. and Sugihara Y. (2025), Recent Developments in Non-Bank Financial Intermediation and Initiatives to Enhance Its Resilience, *Bank of Japan Review*, Series 25-E-6, available at: https://www.boj.or.jp/en/research/wps_rev/rev_2025/data/rev25e06.pdf.

7. Schuermann T. and Scheicher M. (2025), Do We Still Need Banks? The Evolution of Bank Intermediation since the Global Financial Crisis, January 24. DOI: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5135742.

8. Muller P., Bishop Gr., Devnani Sh., Lewis M. and Ladher R. (2012), Non-bank financial institutions: Assessment of their impact on the stability of the financial system, European Commission, available at: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2012/pdf/ecp472_en.pdf.

9. Dryha Zh., Levchenko O., Kochubei L., Domashenko O., Shcheglova K. and Pylypets A. (2026), Financial, digital and legal mechanisms for regulatory compliance in non-bank financial institutions, *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 4(69), p. 81-102. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.69.2026.5278.

10. Pro finansovi posluhy ta finansovi kompanii : Zakon Ukrainy vid 14.12.2021 r. № 1953-IX, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2022, № 17, s. 95, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text.

11. Enhancing the Resilience of Non-Bank Financial Intermediation Progress. 2024, July 22, The Financial Stability Board, available at: https://www.fsb.org/uploads/P220724-2.pdf.

Стаття надійшла: 10.09.2026
Стаття прийнята: 14.10.2026
Стаття опублікована: 20.10.2026